

"Bahar mevsiminde, birkaç gün zarfında, nev-i beşerin umumundan bin derece ziyade olan umum ağaçların, bütün yaprakları, evvelki baharın aynı gibi, birden mükemmel bir surette inşaları..." İzahı? "Birden, berk gibi süratli" ifadesini nasıl anlamalı?

Dünya **dar-ı hikmet** olmasından dolayı, işler zamanlı ve sebepler aracılığı ile oluyor. Yoksa, Cenab-ı Hak istese zamansız ve sebepsiz her şeyi bir anda yaratabilirdi. Onun için zorluk yoktur. Tıpkı **dar-ı kudret** olan alem-i ahirette olacağı gibi. Buna şöyle bir temsil ile bakabiliriz:

Hünerli ve mahareti çok olan bir usta, bir bina yaparak bütün hüner ve maharetini seyrettirmek ister. İki tarzda yapması var. Biri **defi ve ani**, diğeri ise **tedricidir**. Yani yavaş yavaş ve tertip ve sıra ile yapmaktır. Şayet eserini, yani, binasını halkın huzurunda defi ve ani bir şekilde inşa etse, kimse onun maharet ve hünerinden bir şey anlamaz. Hatta inkara bile gidebilirler. Ama yavaş yavaş, tertip ile eze eze yapsa, yani temelden tavana doğru tedrici bir yol izlese, herkes onun sanatını ve hünerini takdir ile tahsin eder. Ve maksat hasıl olmuş olur.

İşte Cenab-ı Hakk'ın iki yaratma tarzı vardır. Biri yoktan ve hiçten, ani ve defi yaratmasıdır. Diğeri ise, inşa suretinde tertip ve sebepler ile isim ve sıfatlarını talim ettirerek yaratmasıdır. Dünyada daha çok inşa şeklindeki yaratması hükmediyor. Sebebi ise, talimdir. Esmâ ve sıfatlarını ve dolayısı ile kendini bize tanıtmaktır.

Burada **defi ve ani** derken, kısa bir süre, anlamında kullanılmıştır. Yoksa göz açıp kapamak müddeti kast edilmemiştir. Defi ve ani olması hikmete zıttır. Ahirette hikmet değil, kudret hakim olacağı için her şey, ani ve birden olacaktır.

Altı hafta meselesine de bu nazarla bakabiliriz. Yani altı hafta insanlar açısından bakılacak olursa çok kısa bir süredir. Zira bütün canlıların altı haftada inşa ve ihya edilmesi, hakikaten mucizevi bir durumdur. Farzı muhal olarak bu insanlığa havale edilse, altı hafta değil altı trilyon yıl geçse yine yapamaz, demektir.